

πλατες τις πόρτες του, για να μπή μέσα στο σπίτι του και να καθήση και να μιλήση και να κλάψη και να χορέψη και να ζωγραφιστή και να ζήση διαλεμένη, ξεκαθαρισμένη, μα πάντα χωρίς πίζα, χωρίς ρητορική, χωρίς καμιάν έγνοια να φαντάξη και να δειχτή, και για τούτο σημαντικώτερη και αληθινώτερη, άπαλή κ' ευγενική πάντα κ' εκεί που σαν πρόστυχη φέρεται κ' εκεί που σαν ακάθαρτη ξεμυτίζει, ή Ρωμοσύνη κάποιων τόπων μας, μέσιν στα νησιά μας, στις ήμερες άκρογιαλιές μας, στα ζωγραφισμένα μας βουνά, στα ζαφειρένια μας κύματα, στα πρασινομένα μας τα καλύδια, μικροί και μεγάλοι, άντρες, και γυναίκες, άνθρωποι φτωχοί και λαϊκοί και άκέραιοι και άγνοί και παραστατικοί μέσα στα πάθη τους, στις αγάπες τους, στα γλέντια τους και στα μεθύσια τους, στο σάλεμα και στην άκνησία τους, στην ταπεινότητα και στη μικρότητά τους.

Ο Παπαδιαμάντης ό μεγάλος ό ζωγράφος των ταπεινών. Ο Ιστοριστής των «Θαλασσινών ειδυλλίων», ό απέρριτος και άσκημάτιστος κ' έλευστικός κ' εύκολοδιάβαστος και ξεχωριστός άκόμα κι από την άδιαφορία του προς τό τεχνικό τό ξετίλιμα των Ιστοριών του, προς ό,τι όνομάζεται συμμετρία και σύνθεση. Άπαλός και άφρόντιστος, άυτοσχεδιαστής, που τραγουδά πιο πολύ και που δημοσιογραφεί, παρά που χιτζει και που καλλιτεχνεί τις Ιστορίες του κάτι τι αντίθετο προς τον άλλον του τον όμότεχνο και τον αντίμαχο, προς τον Καρκαβίτσα, τον τραχύ, τό φροντισμένο, τό δουλευτό, τον ήρωικό δημοτικιστή, που μάς επιβάλλεται με τό στοιχείο της δύναμης, εκεί που ό Παπαδιαμάντης μάς κυριεύει με τό στοιχείο της χάρις. Μα μήπως ή δύναμη δέν είνε χάρη; Και μήπως ή χάρη δέν κρύβει κάποια δική της δύναμη;

Τό έργο του Παπαδιαμάντη, τό μαζί έκκλησιαστικό και κοσμικό, βυζαντινό και ανθρώπινο, κάτι τι διασταχτικό και κυματιστό, γελαστό και μελαγχολικό, τό λυρικό και τό δραματικό, τό δίγλωσσο και δίψυχο, δείχνει, και με τό στοιχείο του αυτό, ζωηρότερο, από άλλα έργα, την κατάσταση της νέας ελληνικής ψυχής: είναι κείμενο και μαρτυρικό για τον Ιστορικό και τό μελετητή των πραγμάτων μας και των καιρών μας άσύγκριτα σπουδαιότερο από τις βουλές μας και από τους νόμους μας. Άπό τον καιρό, έδώ και τριάντα χρόνια, που πρόβαλε με τό «Χρήστο Μιλλιόνη» του και με τη «Γυφτοπούλα» του, έσα με τό τελευταία του έργα, δλα σκόρπια σ' έφημερίδες και περιοδικά, και άνεύρετα και άνέκδοτα, ό ποιητής αυτός ό περίφημος και ό άτύπωτος, ό χριστιανός και ό άλκοολικός, ό ψάλτης του ναού

και ό πιστός της ταβέρνας, ό λατρευόμενος από τους νέους γύρο του και ό άπλησίαστος, ό ντυμένος σά ζητιάνος, και ό έμπνευσμένος σάν από τη μασκοβολία δροσερώτατων μενεξέδων, ό ακάθαρτος Παπαδιαμάντης και ό γλυκύτατος τραγουδιστής του «Φτωχού Άγίου» και της «Νισταλγού», είδος τι Βερλαίν, μα πιο πολύ κανονικός, μα λευκός στη ζωή του όσο δέν εΐταν ό μεγάλος φράγκος όμόφυλός του από τό 1880 έσα με τό τώρα, ό Παπαδιαμάντης έζησε περιφρονημένος και δοξασμένος, μοναχικός και καταφρονητικός, όσιος και αλήτης.

Μα πάντα έσταζε κάποιο μέλι από τό χείλη του, και τό κοντύλι του, έτσι, άκοπα, άνιετα, άπρόσεχτα, με δυό τρεις μολυβιές μάς άφινε στο χαρτί άξέχαστα «σκίτσα», που τό στόμα τους ήθελε φιλή, και τό μάτια τους γυρεύαν αγάπη και μάς τραβούσε ό άνθρωπος αυτός άπάνου στα γραμμένα του και μάς άντάμωνε άξερφώνοντάς μας με τη συγκίνηση και με τη συμπάθεια. Τέτοιος είναι ό τεχνίτης. Σκάφτει μέσα στη συνείδηση των όμιων του και την άνυψώνει, ως είναι και διαδατικά, την ανθρωπιά τους.

Έδώ και δεκατέσσερα χρόνια μέσα στο περιοδικό ή «Τέχνη» προσπάθησα κάπως μεθοδικώτερα να σημειώσω την έντύπωση που μου προσφέρει τό έργο του Παπαδιαμάντη. Τά λίγα λόγια τούτα, πρόχειρα και άταχτα άυτοσχεδιασμένα, καιρό δέν έχω σήμερα να τό συγκρίσω και να τό ξετυλίξω. Μακαρισμένη και άξέχαστε, ένας δικός σου στίχος ξεφυτρώνει τώρα στα χείλη μου, στίχος λυπητέρος και όμως άπριλιάτικος, και με όλο τό χειμώνα που με ζώνει :

Ταηδόνα αυτιά που κλαϊδούν
μου φαίνονται πως κλαίνε . . .

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΛΑΜΠΡΟ ΠΟΡΦΥΡΑ

Ω φίλε, ποιό είνε τό κρυφό, τώραιο κρυφό που φερνει καρδιά προς την καρδιά,
και τη δική σου όλόβαθα σ' έμέ τη νύθω γέρνει
όσο ποτέ καρδιά;

Πώς δέ δικιά κάθε ηυχή μιιά τέτια αγάπη, αλήθεια
δέν λέει όποιος τό πει.
Μη κιάλα είν' άλλο τι ή ζωή παρ' ό,τι ζει στα στήθεια
κι ό,τι πεθαίνει εκεί;

Κι ό,τι μεγάλο και καλό κι ώραίο είνε πλασμένο,
παρόμοια μιιά φωτιά,
παρόμοιο μέθυσμα γλυκό δέν τόχει γεννημένο
σέ μιιά θερμή καρδιά;

Χαρά στον ὅτιο διαλεχτό πού ἀγάπη τοῦ περῶνει
τῆ δυνατῆ ψυχῆ,
κι ὅ,τι ἐκεῖ μέσα ἀνοβοβολεῖ μπορεῖ καί τὸ φτερωθεῖ
σὲ ἀρμονικὴν εἰδή.

Κ' ἐνῶ τὸ γλυκοτάρασμα στὰ βιάθη του σιγάζει,
ὡς τὸ σκορπᾶ θερμὸ
μὲς στὸν ἀέρα τὸν πλατύ, καρδιές ἀναγαλιάζει
μὲ σάλεμα γλυκό.

Κ' ἐμένα, φίλε, ὁ γαληνὸς σκοπὸς σου ἔτσι μὲ φτάνει
ἐδῶ πού ζῶ μακριά,
καί ξέρει πάντα τὸ κρυφὸ τὰ βιάθη νὰ μοῦ ἐφράνει,
φυσώντας σιγαλά.

Γλυκὸ ἀγεράκι ἀπ τοὺς ξανθοὺς γιαιλοὺς φεβγάτο πέρα,
μελωδικό, ἀλαφρό,
φέρει τὴ λάμψη τοῦ χρυσοῦ τοῦ κάμπου, στὸν αἰθέρα
λουσιμένο τὸ χρυσοῦ.

Φέρνει ἀπ τὰ γνέφη τίπαλά, τὰ δειλινά, τὰ βράδια
τὴ λάττη τὴν κρυφῆ,
θλιμένα κάτια ἀγγίζοντας εὐγενικά ρημάδια,
εὐγενικὸ λαλεῖ.

Κλαίει ὅ,τι χάθηκε καλὸ κι ὅ,τι ὄμορφο ἔχει σβήσει, *
καί τὰ χρυσοῦ φτερά
τενάζουν ὅ,τι δὲν μπορεῖ μήτε ἡ πνοὴ νὰ γγίσει,
γλυκὰ κι ἀρμονικά.

Περνᾶ ἀπὸ κεῖ πού δὲν περνᾶ τὸ πιὸ φιλό τ'ἀγέρι,
κι ὅπου οὔτε τῆς αὐγῆς
τὸ στάλαμα δὲν κάθεται — νάπαλατρέμει ξέρει
στὸ βιάθος τῆς ψυχῆς.

Καί ξέρει μέσα κει βαθιά νὰ βρῖσκει καί νὰ χύνει
τοῦ πιὸ ὑψηλοῦ ἀγαθοῦ
μιά ἀχτίδα ὀλάστρωτη, γλυκιά μιά ἀχτίδα ἀπ τὴ γαλήνη
τοῦ ξάστερου οὐρανοῦ.

Εὐτυχισμένε, ἀφοῦ οἱ καλοὶ θεοὶ σὺχουν χαρίσει
τόσο τρανὴ χαρά,
ἀπὸ τὴν ξέρα ἀνέγνιαστος τριγύρο, σάν τὴ βρύση
τραγοῦδα στὴν ἐρμιά.

Κι ἀνίσως ἄλλο ἀπὸν' ἀχὸ ξερὸ στὸν ἄμμο γύρα
δὲ βρῖσκει ὁ ὄρατος σκοπός,
στομάσου πῶς τοῦ διαλεχτοῦ στάθηκε πάντα μοῖρα
νὰ μένει μοναχός.

Κ' εὐγενικός, περὶφανεὸς τὴ μοναξιὰ σου τράβα
σὲ κόσμο μαγικὸ
ἀλλοκίζοντας τὴ θλίψη σου στὸ ἐρημικὸ σου διαίβα,
μὲ πάντα νέο σκοπὸ

τὸν ὄμορφο ἀχὸ τὸ θεϊκό, πού κλείς θερμὸ στὰ στήθη
σκορπιζε ἀρμονικά,
καί μ' ὅ,τι μέσα ἀσίγαστο σου τρώει κ' ἐσὲ τὰ βιάθη
δίνε σ' ἐμᾶς χαρά.

Τραγοῦδα, φίλε, κι ἂν γλυκό, κι ἂν ἄλλο ἀγαπημένο
δὲ μ' ἔδενε στὴ γῆς,
ὄα γύρεβα ἀπ τὸν οὐρανοῦ νὰ μ' ἄφινε νὰ μένω
νάκούω πού τραγουδεῖς.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΟ ΟΝΕΙΡΟ

Τὴ νύχτ' ἀπόψε τῶνειρο παρῖδοξ' ὄνειρο εἶταν.

Ἄπο μιὰ χώρα μακρινὴ κι ἀγνώριστη μιὰ χώρα
Τρεμάμενο ἀναφυλλητὸ στὴν κάμαρ' ἀργαπλώθη.
Σάν κάποιε ἀργὰ βραδιόσματα σὲ μιὰ βουνίσσιαν ὄρη
Ἦ καί σάν κάποιε αἰνίγματα πού ὁ μέσα κόσμος κλιῖθει.

Κ' ἐχύθη τ' ἀναφυλλητὸ κ' ἐγέμισεν ὁ τόπος
Ἄπο γυναίκεια ἀχνόγελα καί θηλυκὲς εἰκόνες,
Πού ἂν εἶταν ξένες κ' ἔφταναν ἀπὸ τ' ἀπόμακρα, ὅπως
Παλιὲς μελαχρινὲς Κυρῆς κι' ὀλόξανθες Μαντόνες.

Εἶχανε καί τὰ γνώριμα χαμόγελα πού ἀπάνω
Στὰ μάτια τους μισόδειχναν τίς πού εἶχε ζήσαι μέρες
Ἔτσι, πού στὸν ἀνήξερο τὸ νοῦ ἄρχισα νὰ βίωω
Μὴν εἶναι κι' ἀγαπητικίες, μὴν εἶναι καί μητέρες.

Κάποιε ἀναστήματα εἶχανε, κ' εἶχαν ματιὰς καί χέρια
Πού λὲς καί δέση κάνανε καί πού πληγὲς γιαιτρύαν.
Ἦμως καμμιά δὲν εἶτανε σπορταριστὴ κι' ἀέτρια
Κι' ὅλες γλυστρούσαν, πέθαιναν καί ξαναζωντανεύαν.

Καί τότε μέσα μου ἐνοιωσα βαθὺ τὸν πόνο τόσο
Κι' ἄπιστον κι' ἀνεξήγητο, πού τὸ μεγάλο κλάμα
Γοργὸ δὲν ξέσπασε· καί πρὶν ἀκόμη καλονοιώσω,
Μελισσολόι τρικυμιστὸ σκορπιστήσαν ἀντίμα.

Ἦ! τί παρῖδοξ' ὄνειρο τὴ νύχτ' ἀπόψε πού εἶταν!

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Γ. ΑΒΑΣΟΣ

Εἶταν ἔτοιμο τὸ φύλλο κ' εἶχε μπεῖ κιό-
λας στὸ πιεστήριο, σὰ μάθαμε τὸ θάνατο τοῦ
ἀγαπημένου φίλου καί συνεργάτη μας Ἀθά-
ζου. Μόλις προφταίνουμε νάναγγεῖλουμε, ἔτσι
ξερὰ ξερὰ, στοὺς φίλους τὴν εἰδηση τὴ θλιθερή,
κι ἀφίνουμε γιὰ τᾶλλο φύλλο νὰ μιλήσουμε κά-
πως πλατιά γιὰ τὸ ἔργο του, δημοσιεύοντας κ'
ἕνα ἀνέκδοτό του δῆγημα, «Κόρακας κοράκου
κακό δὲν κάνει», πού τελευταία μᾶς ἔστειλε.